

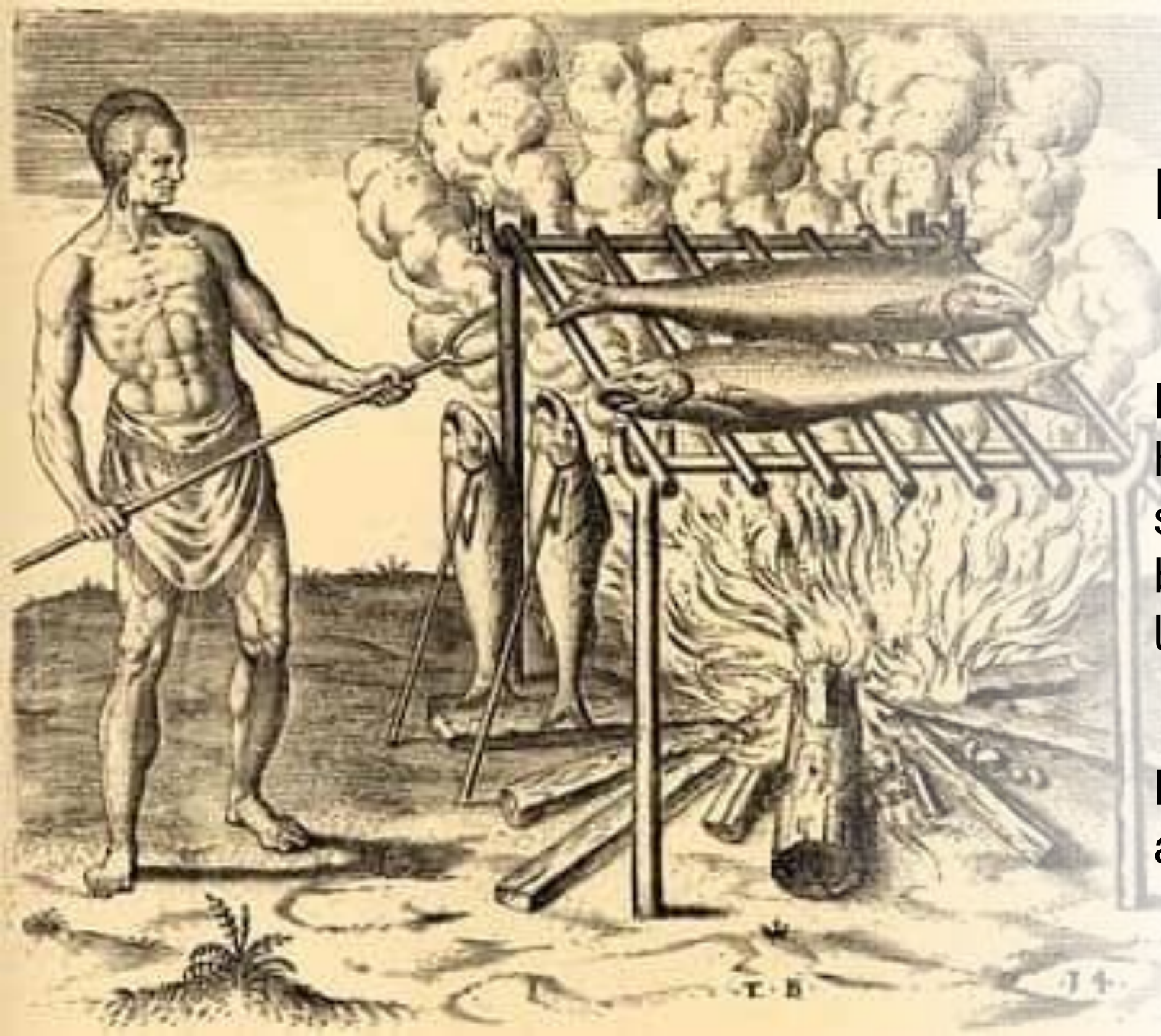
Rengöring, desinfektion och sterilisering

Introduktion

Jon Edman Wallér

Hygienläkare och Klinisk forskare, SÄS

Historia

Konservering

Desinfektionens historia är tätt sammankopplad med bevarandet av livsmedel

Praktiserats sedan åtminstone 14 000 år!

Empiriska, tidiga metoder att förebygga att mat och dryck blir dålig

Torkning

Saltning

Syltning och saftning

Upphettning

Rökning

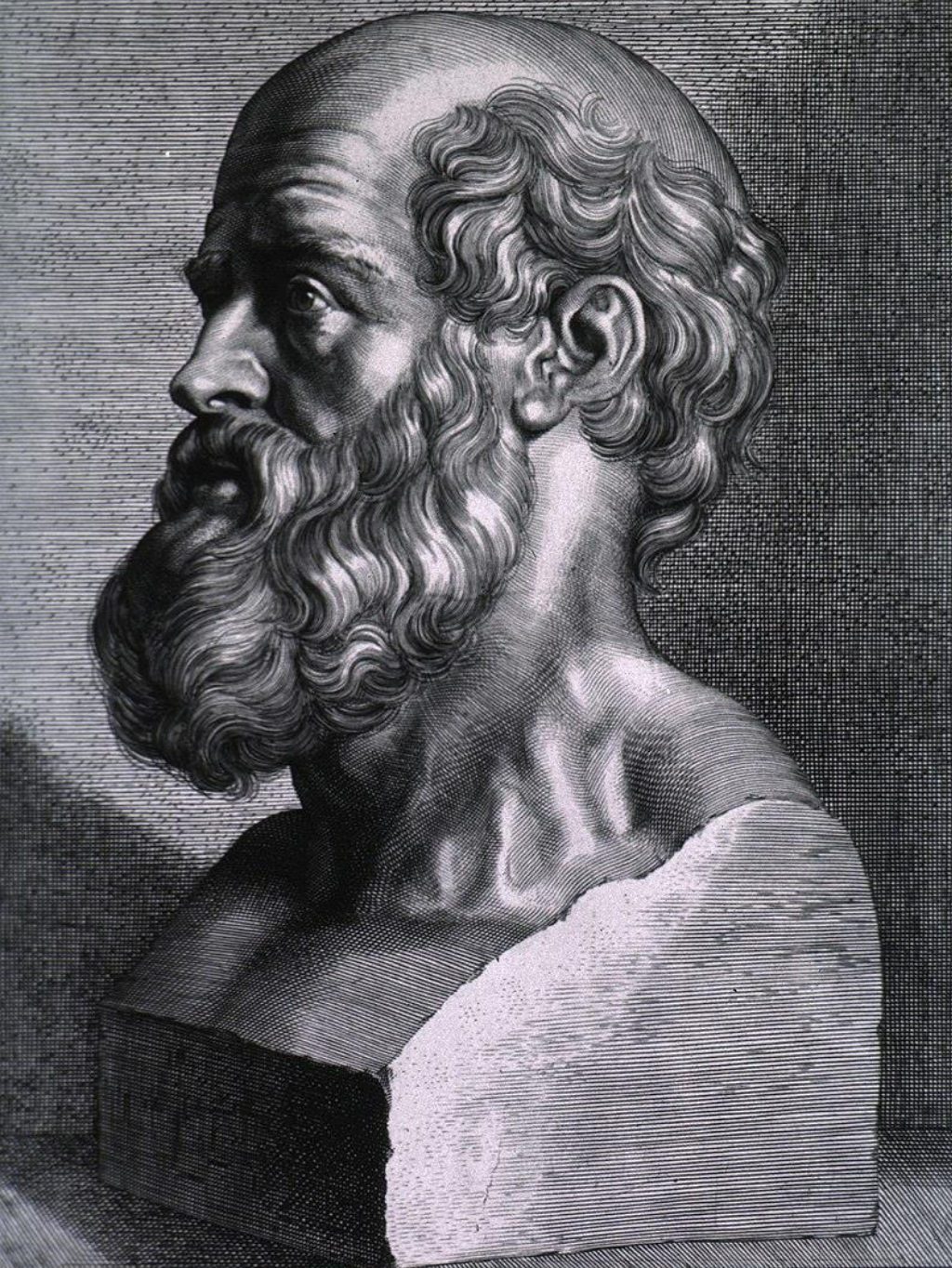
Frysning (i kalla klimat)

Reducerar
vätskemängd

Avdödar
mikroorganismer

Hämmer tillväxt av
mikroorganismer

Funkade utan att man visste varför.

Hippokrates

460-377 f.v.t.

Miasma – från religiöst koncept till empirisk hypotes

Dålig luft från

- träskmarker
- avträde
- ruttnande kadaver

Sepsis - förruttnelse

Av Paulus Pontius - Courtesy of the National Library of Medicine [1]., Public Domain,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1332072>

HIPPOCRATES HIRACLIDÆ F. COVS.
Ex marmore antiquo.

Com Privilegio Regis Christianissimi
Principis Belgarum et Ord. Batavorum

H. Rabens Alineavit
P. Pontius Sculp. 1718.

Semmelweis

1818-1865

Handdesinfektion inför förlossning

Kalciumhypoklorit

Dödlighet i barnsängsfeber: 10 % -> 2%

”Små likpartiklar”

Nightingale

1820-1910

Vikten av renhet i sjukvård

Rent vatten, ren luft, **rena händer**

Utgick från miasmateorin

Pasteur

1822-1895

Mikrobiologins fader

Pastörisering (värmedesinfektion)

Arbetade på uppdrag av
livsmedelsindustrin

Slutsatserna avgörande för medicinen

Lister

1827-1912

Kirurgisk hygien

Instrumentdesinfektion

Huddesinfektion inför ingrepp

Sårdesinfektion

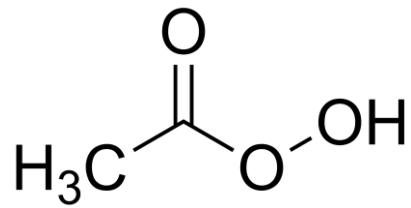
Chamberland

1851-1908

Första autoklaven

Klassning av kemiska medel

Medicinteknisk produkt

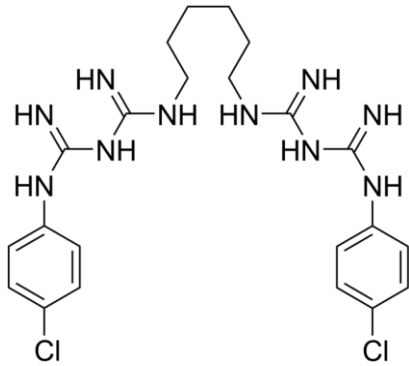
Perättiksyra

Flexibelt endoskop

MTP

Läkemedel

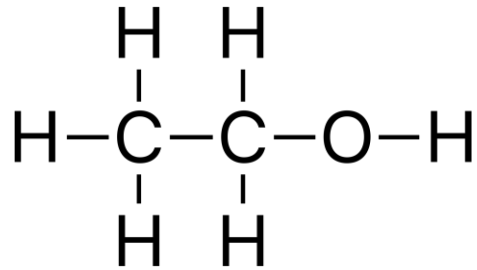
Klorhexidin

Huddesinfektion

Läkemedel

Biocid

Etanol

Handdesinfektion

Biocid

Läkemedel

Medicinteknisk produkt

Biocid

Standard EN 14885

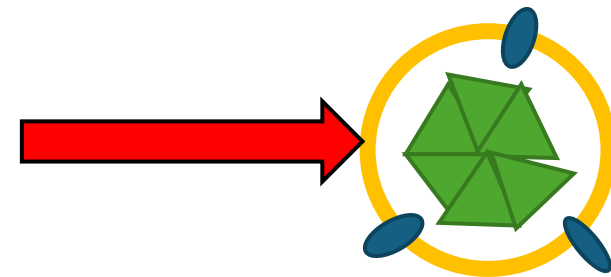
Mikroorganismers motståndskraft

Virus med hölje

Proteiner som krävs för cellinvasion finns i ett fosfolipidhölje ytterst på viruset

Avdödas lättast, kan räcka långt med tvål/detergent

Exempel: SARS-CoV-2, influensavirus, hepatit B-virus (dock värmetåligt!)

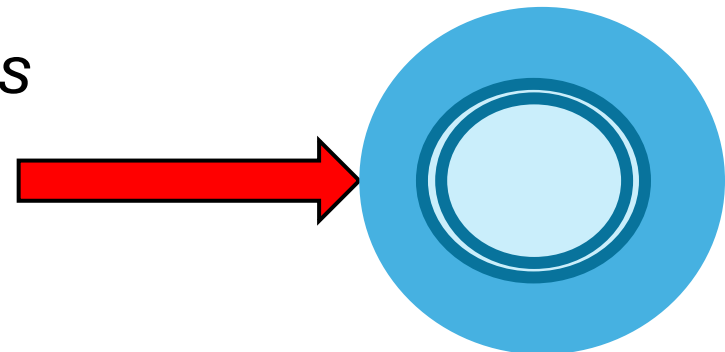
Kapslade bakterier

Båda grampositiva och gramnegativa bakterier kan ha kapsel

Innebär större buffertzona och försvårar avdödning

Hos miljöbakterier anpassade till en utmanande tillvaro kan kapselns primära funktion vara att skydda mot yttre åverkan

Exempel: *Acinetobacter*, *Pseudomonas*

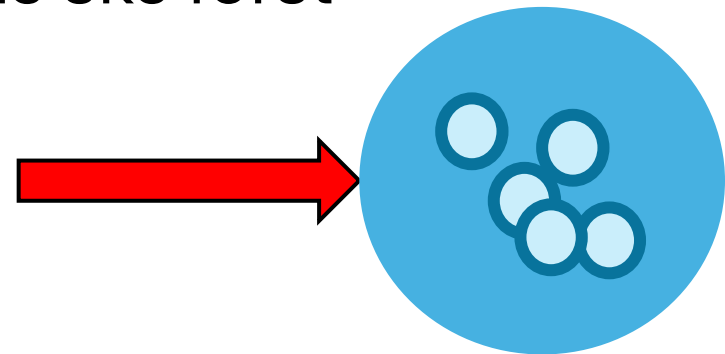
Bakterier i biofilm

För de flesta bakterier är biofilm det vanligaste levnadssättet

Många bakterier tillsammans bildar ett klabbigt extracellulärt matrix som utgör ett skydd mot omgivningen

Där biofilm bildats räcker det oftast inte med desinfektion, mekaniskt avlägsnande av filmen måste ske först

Exempel: *Pseudomonas* i vattenlås

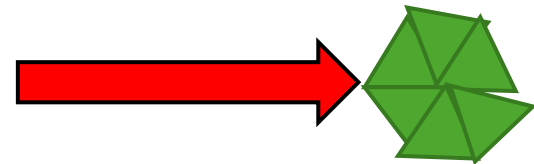

Virus utan hölje

Den yttersta strukturen utgörs av den hårda och täta kapsiden

Små höljelösa virus är särskilt motståndskraftiga – enkla, tåliga konstruktioner

Exempel: norovirus, rinovirus

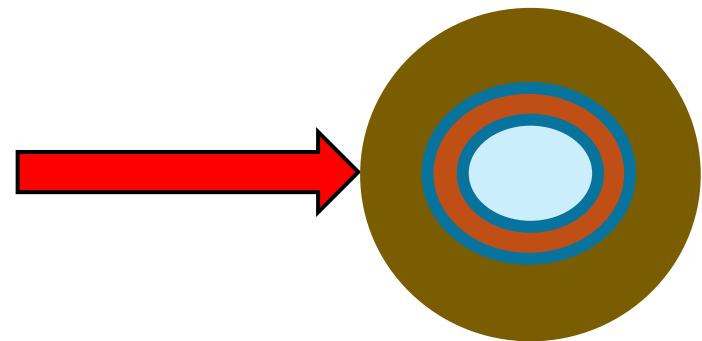

Bakteriesporer

Kan bildas av ett fåtal arter som svar på näringsbrist (*Bacillus*) eller för spridning i aerob miljö (*Clostridioides*, *Clostridium*)

Arvs massa inkapslas i flera skyddande lager, minimal metabolism sker. Vid rätt förutsättningar gror sporen ut till en vanlig bakterie igen.

Exempel: *Clostridioides difficile*

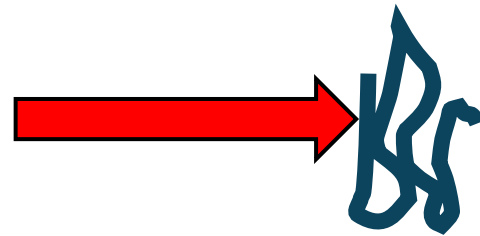
Prioner

Prioner är inga organismer utan felvikta proteiner

Om de kommer i kontakt med rättvikta proteiner av samma typ kan de orsaka dessa att också vikas fel, vilket leder till sjukdom

Motståndskraftiga till och med mot vanlig autoklivering, högre temperatur krävs

Väteperoxidplasma är ett alternativ för värmekänsliga instrument

Motståndskraft

Prioner

Bakteriesporer

Biofilm

Mykobakterier

Virus utan hölje

Kapslade bakterier

Svampar

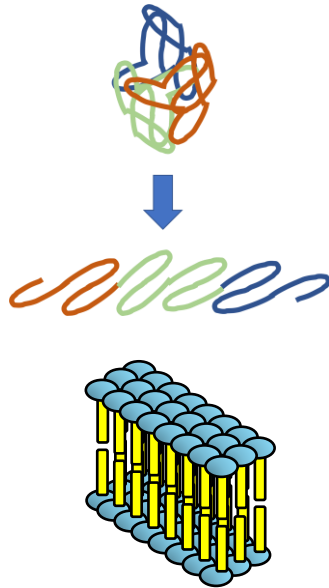
Planktoniska bakterier

Virus med hölje

Verkningsmekanismer

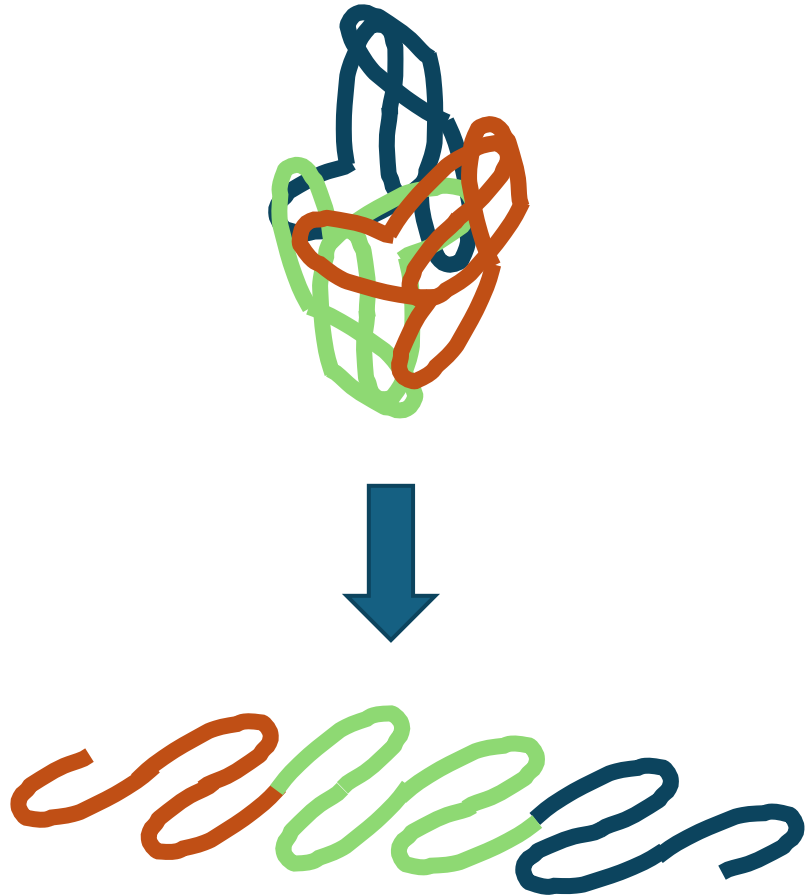
Hur dödar man mikroorganismer?

Två huvudsakliga angreppssätt:

- Denaturering av proteiner och andra molekyler
- Upplösning av det fettbaserade cellmembranet/höljet

Denaturering av proteiner

Proteiner är veckade i väl definierade strukturer baserat på kemiska interaktioner av olika slag

Särskilt enzymer – proteiner som katalyserar en process – är känsliga för ändringar i strukturen

Strukturen kan förändras av kemisk påverkan (ex syra/bas, oxidation) eller fysikalisk påverkan (värme, strålning)

När denaturering sker, förloras funktionen hos proteinerna

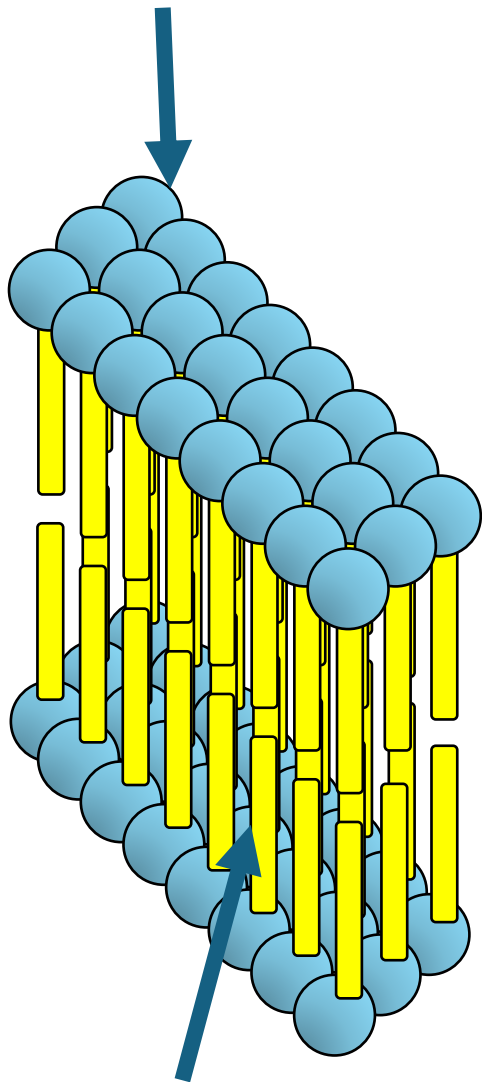
Upplösning av cellmembranet

Cellmembranet består av två lager fosfolipider – molekyler med ett hydrofilt (vattenälskande) huvud och en fettsvans.

Membranet utgör gränsen mellan cellen/bakterien och omvärlden och reglerar vad som kommer in och ut

Upplösning av membranet gör att denna reglering inte fungerar -> mikroben skadas eller dör

Laddat (polärt), hydrofilt huvud

Oladdad, hydrofob fettsvans

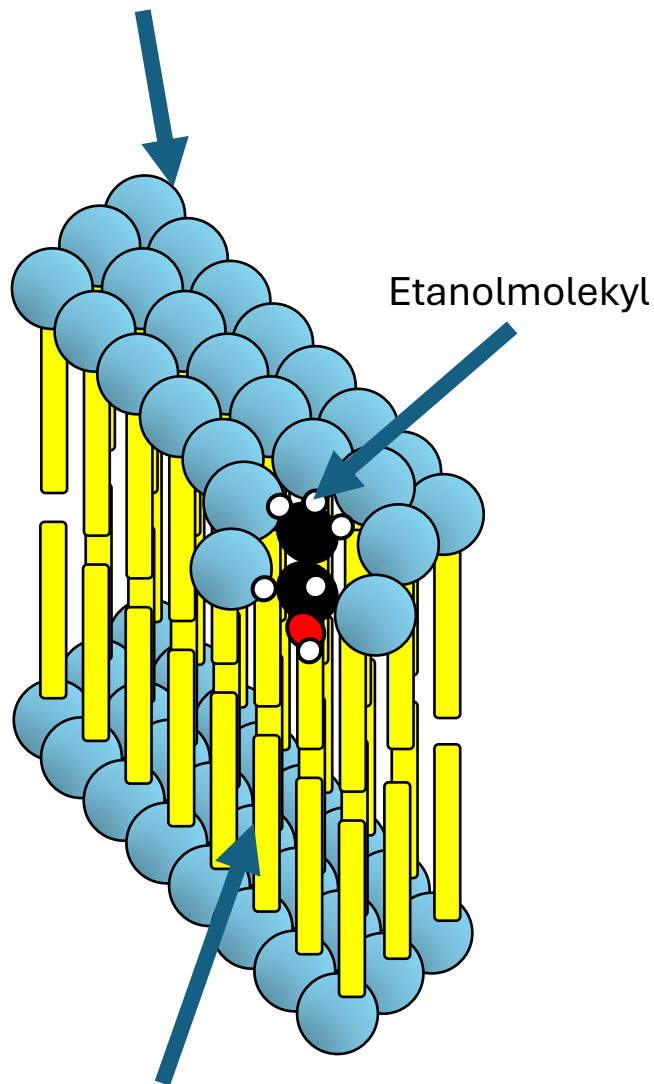
Upplösning av cellmembranet

Etanol kilar in sig i membranet som blir mer genomsläppligt.

Detsamma gäller tvål och andra rengöringsmedel, men mindre effektivt.

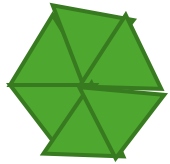
När etanolet gjort membranet mer genomsläppligt kan etanolet komma ner djupare och också denaturera proteiner i mikroorganismens inre.

Laddat (polärt), hydrofilt huvud

Oladdad, hydrofob fettsvans

Denaturering - virus

Virus utan hölje

Hos virus utan hölje har upplösning av cellmembran inget effekt – det finns ju inget sådant att angripa.

Virus med hölje

Istället måste kapsiden förstöras, som främst består av proteiner. Det kan ske genom denaturering.

Alkohol har en dubbel effekt, och när bara den denaturerande effekten är relevant är det mest effektivt med höga koncentrationer.

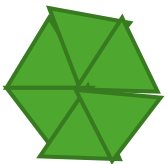
Virus med hölje

Upplösning av cellmembranet - virus

Hos virus som har hölje, utgörs höljet av ett cellmembran från den förra värden

Eftersom virus inte lever, ”dör” det inte om höljet förstörs så som en bakterie dör.

Virus utan hölje

Däremot behövs höljet för att infektera en ny värd, så viruset förlorar sin infekterande förmåga (inaktiveras).

Cellmembranseffekt

Denaturerande effekt

Såpa, tvål mm

+

-

Klorhexidin

+

-

Alkoholer

+

+

Syror, baser

-

+

Oxiderande medel

-

+

Värme

-

+

UV-ljus

-

+

Att välja metod

Alltid en avvägning

Effekt

Behövs desinfektion eller räcker rengöring?

Utgå från syftet – vad behöver avdödas?

Vilka standarder behöver då uppfyllas?

Andra
aspekter

- Enkelhet/användarvänlighet
- Förvaringsaspekter, t ex brandrisk
- Biverkningar hos användaren
- Allergiframkallande effekter
- Miljöskadliga effekter
- Totalkostnad och svinn

Om kursen

Kursens upplägg

Fem block:

- Rengöring
- Renhetsnivåer
- Maskinell desinfektion
- Kemisk desinfektion
- Sterilisering och studiebesök sterilcentral

Utgår från lärandemålen i ST-läkarnas målbeskrivning och Svenska hygienläkarföreningens checklista för dessa.

Kursens upplägg

Vägledande principer:

Innehåll i överensstämmelse med lärandemål och checklista för ST-läkare i Vårdhygien.

Hög grad av aktivering av deltagarna för bästa inlärningseffekt.

Allt hinns inte med, men deltagarna får en kunskapsbas och verktyg för att fördjupa sig vidare.

Kursens upplägg

Varje block består av

Introduktionsföreläsning, ca 20 minuter

Arbete med gruppuppgift, ca 50 minuter

Genomgång av gruppuppgift, ca 30 minuter

Hemsidan

PDF-versioner av föreläsningarna

PDF-filer med extramaterial, artiklar, vägledningen för desinfektion mm.

Gruppuppgifter med länkar till ytterligare resurser

Tillgängligt även efter kursen!

Introduktion

Läs detta först!

Rengöring

Kemisk desinfektion

Renhetsnivåer

Sterilisering

Utvärdering

Enkel utvärdering, i slutet på Dag 2. Länk på hemsidan.

Utvärdering desinfektionskurs 23-24 april 2025

Här har du möjlighet att ge oss feedback på kursen du precis genomfört